

**CERCETAREA
ȘTIINȚIFICĂ BILATERALĂ
MOLDO-ITALIANĂ.
SCHIMB DE OAMENI
ȘI CULTURI.
*Studiu de caz Italia-
Republica Moldova****

Dr. Silvia CORLĂTEANU-GRANCIUC

*The article presents the first steps in making joint scientific research between the Academy of Sciences of Moldova and research institutes from Italy in the period after the declaration of independence of the Republic of Moldova. More closely are presented the activities undertaken by the Institute of History, State and Law within the project *The Identity of the Mediterranean Area and Eastern Europe: An Exchange of People and Culture (case study Italy – Republic of Moldova)*, project implemented under Bilateral Agreement between ASM and CNR Italy.*

Relațiile oficiale moldo-italiene au căpătat substanță juridică după sosirea în Republica Moldova, la 20 martie 1997¹, a lui Piero Fassino, Secretar de Stat al Ministerului Afacerilor Externe al Italiei. În toamna aceluiași an, a avut loc vizita oficială, la Roma, a președintelui Republicii Moldova Petru Lucinschi în urma căreia cele două state au semnat primele acte.

Majoritatea documentelor încheiate vizau chestiuni de ordin politic, economic, cooperare tehnică etc. Astfel, la 19 septembrie 1997, la Roma a fost semnat primul „Acord de colaborare culturală, științifică și tehnologică” între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Italiene. Potrivit acestui act, cooperarea între cele două țări în domeniile respective conservă un potențial enorm, nevalorificat, fapt ce impunea crearea unui cadru juridic adecvat.

Primii pași în colaborarea științifică dintre Academia de Științe a Moldovei (AȘM) și centrele de cercetare din Italia s-au realizat în sectorul științelor exacte. În perioada anilor 1996 și 1999, de exemplu, s-a materializat colaborarea activă între Institutul de Fizică Aplicată al AȘM cu Centrul Internațional de

*Activități în cadrul Proiectului *Identitatea spațiului mediteranean și Europa de Est. Schimb de oameni și culturi (Studiu de caz Italia - Republica Moldova)* realizat în cadrul Institutului de Istorie, Stat și Drept al AȘM.

¹ Despre stabilirea relațiilor diplomatice ale Republicii Moldova cu Italia a se vedea: Silvia Corlăteanu-Granciuc, *Stabilirea relațiilor diplomatice ale Republicii Moldova cu Italia în primii ani de independență (1991-1997)*, în: „In honorem Anatol Țăranu. Studii de istorie contemporană a românilor”, Coordonator: Nicolae Enciu, dr. hab., conf.univ., Ch.: 2011, p.252-270.

Fizică Teoretică din orașul Trieste. În acest oraș au fost invitați tineri savanți din cadrul AȘM care au prezentat referate științifice la diverse conferințe și seminare internaționale.

Totodată, încă în anul 1996, Organizația Națiunilor Unite pentru Educație Științifică și Culturală, prin intermediul Centrului Național de Fizică Teoretică (or. Trieste), a oferit AȘM o bursă pe o perioadă de 30 de zile pentru participarea la seminarul dedicat microprocesoarelor bazate pe sisteme reale de timp utilizate în fizică. În perioada 1996-1999 între institute de cercetare în domeniul fizicii din ambele țări s-au efectuat activități în cadrul Programului Inco-COPERNICUS². S-a ținut un ciclu de prelegeri pe teme prestabilite de acest proiect.

Savanții fizicieni din Republica Moldova au concluzat cu oamenii de știință din orașul Parma și în cadrul proiectului INTAS 94-0839³. Printre cercetătorii din Republica Moldova care au colaborat activ în domeniul fizicii îl amintim pe m. cor. Ion Tighineanu, care a realizat în anul 1996 un stagiul la Universitatea din orașul Cagliari.

Tot în 1996 se fac primii pași care pun bazele colaborării în domeniul cercetării științifice între Institutul de Chimie al AȘM (prin activitatea dr. hab. Ungur Nicon) și Institutul de Chimie Moleculară (CNC) din orașul Arco Felice. În ultimii ani ai secolului trecut cooperarea moldo-italiană s-a dezvoltat pe diverse planuri ale sectorului științelor exacte: acad. Andrei Andrieș, de exemplu, între 8-12 iulie 1997, a participat la cea de-a VIII-a Conferință a Societății Europene de Optică din orașul Capri, iar acad. Vasile Anestiade – la Sesiunea Asociației Internaționale de Gerontologie din orașul Parma⁴.

Au fost stabilite raporturi de colaborare științifică între Institutul de Botanică al AȘM și Institutul Internațional Plant Genetic Resources (Roma). Acad. Gheorghe Duca a efectuat un stagiul la Universitatea „La Sapienza” din Roma. Rezultate constructive au fost obținute în domeniul oenologiei și în sectorul agroalimentar⁵.

Cercetările bilaterale moldo-italiene în domeniul științelor socio-umaniste, la o primă etapă, nu pot fi comparate cu realizările din domeniul științelor exacte. Ele s-au caracterizat, mai mult, prin intense schimburi interuniversitare sau prin activități individuale, sporadice, fără a fi instituționalizate și fără a beneficia de un real suport juridic și financiar.

Primele relații de colaborare constructivă, nemij-

² *Arhiva Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene* (în continuare se va cita *AMAEIERM*), Fond 2, inv. 3-B (Relații Bilaterale), d. 182, f.125.

³ *Idem*.

⁴ *Idem*, f. 126.

⁵ - despre realizările în domeniul agroalimentar între ambele țări a se vedea: Boris Gaina, Silvia Corlăteanu-Granciuc, *Linea diretta Italia-Moldova nell'agroalimentare*, în „Il PONTE. Periodico della Camera di Commercio e industria Moldo-Italiana”, Ch.: nr. 2, 2011, p. 6-7.

locit cu instituțiile de cercetare științifică din Italia, în sectorul științelor socio-umaniste, au fost stabilite între Institutul de Filologie al AȘM și Universitatea din Torino în vederea alcătuirii Atlasului Lingvistic Romanic⁶. În domeniul cercetărilor științelor istorice un prim pas a fost făcut prin organizarea la Chișinău, în iunie 2010, a Conferinței Științifice Internaționale „Republica Moldova în *sistemul-lume* contemporan: evoluții și perspective”. În desfășurarea acestui eveniment s-au antrenat Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, Facultatea de Istorie și Filozofie a USM, Institutul de Studii Avansate, Paris (Franța), în parteneriat cu Universitatea „Federico II”, Napoli. Obiectivul general al întrunirii l-a constituit analiza diacronico-sincronică a conceptului de „sistem-lume” prin prisma istoriei și a sociologiei, în cazul specific al Republicii Moldova. La conferință a fost dezbătută condiția interdependențelor structurale, care determină în primul rând depășirea conceptului de națiune, înțeles ca singura unitate de analiză și extrapolare prin diverși indici ai apartenenței la zona centrală/periferică, raportul de bază fiind prezentat de către Orlando Lentini⁷, profesor de istorie a analizei sociale de la Universitatea din Napoli.

Pe parcursul anului 2011, dialogul științific moldo-italian s-a încadrat, deja, în limitele unui prim proiect susținut de către AȘM și Consiliul Național de Cercetări⁸ (CNC) din Italia.

Precizăm, că sub aspect structural, în cadrul Consiliului Național de Cercetări din Italia se află în subordine 11 Departamente de Cercetare din care fac parte circa 110 institute științifice repartizate pe întreg arealul geografic al țării mediteraneene. În urma semnării la 23 iunie 2010 a Acordului de Cooperare Bilaterală Științifică dintre AȘM și CNC Italia, învingătorii concursului proiectelor anunțate au fost: Institutul de Fizică, Institutul de Chimie, Institutul de Seismologie și Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM. Proiectele au fost susținute (destul de modest, de altfel) pe un termen de 2 ani (2011-2012) și au avut ca prim obiectiv contribuția la dezvoltarea colaborării științifice dintre savanții din Republica Moldova și cei din Italia în vederea soluționării problemelor actuale vizând domeniul științei și inovării, între care:

a) consolidarea eforturilor AȘM și CNC Italia în realizarea programului de finanțare a proiectelor comune de cercetare;

b) crearea unor echipe comune de cercetare în vederea aplicării, în viitor, a proiectelor științifice în cadrul Programelor Europene de susținere și dezvoltare a științei etc.

Proiectele finanțate au ca obiectiv primordial organizarea atelierelor de lucru, a seminarelor ști-

⁶ - AMAEIERM, Fond 2, inv. 3-B, d. 182, f.126.

⁷ - despre lucrările conferinței, mai detaliat, a se vedea: Silvia Corlăteanu-Granciuc, Conferința Științifică Internațională „Republica Moldova în *sistemul-lume* contemporan: evoluții și perspective”, 2-3 iunie 2010, Chișinău, în: „Revista de Istorie a Moldovei”, nr. 1, Chișinău, 2010, p.172-175.

⁸ <http://www.cnr.it/>

ințifice cu tematică specifică care ar antrena oameni de știință din ambele țări, contribuind inclusiv la dezvoltarea mobilității cercetătorilor dar și a schimbului de management științific.

Proiectul IISD al AȘM, înaintat în parteneriat cu Institutul de Studii a Societăților Mediteranei din orașul Napoli (ISSM-CNC Napoli)⁹, s-a axat pe genericul „Identitatea spațiului Mediteranean și Europa de Est. Schimb de oameni și culturi (caz de studiu Italia – Republica Moldova)”. Instituția parteneră – ISSM Napoli – este una dintre organizațiile care dezvoltă o activitate de cercetare, de valorificare și transfer tehnologic referitoare la problematica identităților societăților bazinului Mediteranei în perioada medievală, modernă și contemporană.

Aria de cercetare a ISSM se centrează, în general, pe:

- analize ale dinamicii dezvoltării socio-economice locale și globale în spațiul mediteranean;
- studii privind activitatea productivă, de transfer tehnologic și culturi organizative în perspectivă istorică;
- cercetări referitoare la finanțe, comerț și credit în țările spațiului mediteranean în epoca modernă și contemporană;
- analize ale evoluției demografice și ale migrației în aria bazinului Mării Mediterane; studii referitoare la utilizarea și gestionarea resurselor umane; problema energiei în istorie;
- modele, structuri și dinamici ale piețelor de muncă în spațiul mediteranean; cercetări referitoare la rolul și funcționarea instituțiilor publice și private în economia mediteraneană în epoca modernă și contemporană;
- studii referitoare la analize și politica dezvoltării urbane și teritoriale în aria mediteraneană, problema urbanizării etc.

Lucrările unui prim seminar (6 septembrie 2011), debutat la Chișinău sub egida institutelor partener, l-a avut ca raportor central pe directorul ISSM, doctor Paolo Malanima, profesor universitar. Savantul din Italia a stăruit asupra subiectului decalajelor în dezvoltarea spațiului mediteranean pe parcursul secolului al XX-lea centrându-se, cu precădere, pe diferențele care există în dezvoltarea factorului economic în plan comparativ dintre nordul și sudul Italiei pe parcursul ultimelor două secole, factor, care, inevitabil, acționează asupra tuturor domeniilor vieții unui stat, experiență de studiu utilă Republicii Moldova. Alți participanți la seminar au încercat să se concentreze pe probleme de istorie, istorie economică și identități culturale în plan tematic și comparativ, căutând locul Republicii Moldova în raport cu Europa ca dimensiune a Occidentului dezvoltat. În cadrul dezbaterilor au fost subliniate avantajele unor astfel de proiecte care pun accentul pe faptul că Republica Moldova, astăzi, se apropie pregnant de structurile europene din punct de vedere politic, iar societatea moldovenească este tot mai

⁹ <http://www.issm.cnr.it/>

obsedată de problematica economică. În acest context „decalajele” sunt percepute mai acut decât oricând. Experiența și cercetările partenerilor din țara fondatoare a Comunității Europene este nu doar de bun augur, dar și necesară.

Un al doilea seminar a avut loc în perioada 3-5 octombrie, în cadrul ISSM Napoli, dialog științific centrat pe problematica „Identităților Republicii Moldova în cadrul Europei de Est din antichitate până în prezent”, la care a participat echipa de savanți de la IISD al AȘM. Tematica prezentată de istoricii din Republica Moldova a trezit interesul și curiozitatea savanților italieni prin felul abordării unor subiecte și centrarea preponderent pe istorie națională. În cadrul întrunirii s-au discutat diverse probleme, urmărindu-se cunoașterea preocupărilor științifice ale acestor instituții de cercetare, accentul fiind pus pe introducerea savanților italieni în spectrul preocupărilor cercetătorilor istorici de la Chișinău. Seminarul a tratat următoarele subiecte: *Dezvoltări politice și social economice în spațiul dintre Carpați și Nistru din cele mai vechi timpuri până în secolul al XV-lea* (dr. Silvia Corlăteanu-Granciu); *Dezvoltarea economică a Europei Orientale în secolele XV-XVII și implicațiile sale asupra Moldovei* (dr. Valentin Constantinov); *Problema Basarabiei în cadrul Imperiului Rus (1812-1918)* (dr. Gheorghe Negru); *Basarabia și România între cele două războaie: dezvoltări social-politice și demo-economice în Sud-Estul Europei* (dr.hab. Nicolae Enciu); *Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (R.S.S.M.) în cadrul U.R.S.S.* (dr. Octavian Țicu); *Republica Moldova: stat și societate în context internațional* (dr. Gheorghe Cojocaru, directorul IISD al AȘM).

Avalanșa de întrebări și discuțiile aprinse în jurul mai multor subiecte, în aspect comparativ Orient-Occident, dimensiuni și diversități de abordare a problematicilor au ridicat semne de întrebare, ajutând astfel la trasarea unor planuri concrete și stabilirea unor tematici comune de cercetare a echipelor partenere. Dintre comunicările cercetătorilor italieni s-a remarcat intervenția Dnei doctor Immacolata Caruso, care a realizat o incursiune în problematica fluxului migrațional recent, în Italia, centrându-se pe migrația din Europa de Est, cu precădere din Republica Moldova. Studiul savantei, bazat pe surse documentare italiene, completează pagini mai puțin elucidate de către istoriografia națională moldovenească anume din considerentul imposibilității de a avea acces la atare documente.

În cadrul celui de-al treilea seminar, demarat din nou la Chișinău, la 4 noiembrie, axat pe genericul metodologiilor comune de cercetare în cadrul ISSM-CNR Napoli și IISD AȘM, colegii de la Napoli au prezentat câteva teme de studii, au familiarizat cercetătorii moldoveni cu metodologii de tratare a subiectelor de istorie economică și socială din punctul

de vedere al istoriografiei și metodologiei italiene. Comunicările prezentate în cadrul seminarului s-au axat, cu precădere, pe tema identităților Italiei Meridionale și Republicii Moldova.

În prima parte a seminarului dr. Raffaella Salvemini, după o scurtă prezentare a structurii ISSM și a activităților de ansamblu a instituției din care face parte, s-a oprit, în detaliu, asupra problemei istoriei instituției asistenței sociale în Italia. Cercetătorul coordonator, dr. Valentin Constantinov (IISD AȘM), a subliniat rolul Moldovei între medieval și modern ca punct de intersecție strategic al căilor comerciale euro-asiatice indicând legăturile Moldovei cu republicile italiene încă în perioadele mai vechi.

Dintre temele contemporane de stringentă actualitate care leagă pe viu Moldova de Italia, se remarcă tema migrației, asupra căreia s-a oprit magistrul în studii regionale Aliona Juncu. În a doua parte a seminarului, cercetător științific coordonator, doctor Paola Avallone (ISSM, CNC) și cercetător științific superior, doctor Idamaria Fusco (ISSM, CNC) au prezentat subiecte de istorie economică prin prisma cercetărilor academice italiene și anume *Rolul creditului în sistemul economic meridional și Probleme și dificultăți de guvernare teritorială în epoca modernă în Italia meridională*. Temele prezentate au suscitat discuții din partea auditoriului reliefând asocierea conceptelor popor-cultură-istorie-teritoriu și a pus accent pe spațiul identitar european ca un spațiu cu o identitate puternică atât la nivel particular, cât și la nivel general. În cadrul seminarelor s-a făcut schimb de carte academică, reviste de profil, comunicările urmând a fi sistematizate și publicate în reviste de specialitate naționale și internaționale.

Discuțiile s-au focusat pe rolul unor asemenea proiecte în perioada în care Republica Moldova a devenit țară asociată la programul PC7, obținând drepturi similare statelor membre ale UE. Acest fapt permite cooperarea și concurența în calitate de partener egal în toate concursurile anunțate de PC7, însă este nevoie, nu în ultimul rând, de abordarea informației europene în manieră instituțională.

În concluzie trebuie spus că există premise ca relațiile inițiate în vederea cercetărilor comune, a schimbului de experiență și opinii privind managementul, dinamismul și mobilitatea echipelor să aibă efecte benefice asupra dezvoltării culturale și economice a Republicii Moldova. Savanții noștri au nevoie de proiecte internaționale, au nevoie să vorbească despre preocupările lor științifice, să capete experiență și să contribuie la o mai grabnică integrare a țării în spațiul european, astfel încât să asigure un suport științific pentru impulsivitatea reformelor realizate de autoritățile publice. Cercetările întreprinse de către echipe formate din tineri, combinate cu experiența înaintașilor și a tradițiilor ne vor ajuta să depășim mai ușor barierele în calea Republicii Moldova spre un stat prosper.